

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การแปลตอบประเภทให้ข้อมูล อังกฤษ-ไทย English-Thai Informative Translation

ณัฐวดี ก้อนทอง

การแปลตัวบทประเภทให้ข้อมูล อังกฤษ-ไทย

English-Thai Informative Translation

โครงการหนังสือวิชาการที่นำพิมพ์ได้รับทุนสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ให้จัดพิมพ์และจำหน่ายในราคาเย่อเยา

ถ่ายเอกสารแทนการใช้หนังสือ
คือการทำลายภูมิปัญญาสร้างสรรค์

การแปลตัวบทประเภทให้ข้อมูล อังกฤษ-ไทย

English-Thai Informative Translation

ณัฐวดี ก้อนทอง

สาขาวิชาภาษาอังกฤษ

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

2565

ตำรานี้ได้รทุนสนับสนุนการเขียนตำรา ปีงบประมาณ 2565 จากคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ณัฐวดี ก้อนทอง.

การแปลตัวบทประเภทให้ข้อมูล อังกฤษ - ไทย = English-Thai Informative Translation.

1. ภาษาอังกฤษ - การแปลเป็นภาษาไทย. 2. การแปลและการตีความ.

PE1498.2

ISBN 978-616-314-931-2

eisbn 978-616-314-936-7

ลิขสิทธิ์ของณัฐวดี ก้อนทอง

สงวนลิขสิทธิ์

ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 1 เดือนตุลาคม 2565

จำนวน 50 เล่ม

ฉบับอิเล็กทรอนิกส์ เดือนตุลาคม 2565

จัดพิมพ์และจำหน่ายโดยสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ท่าพระจันทร์: อาคารธรรมศาสตร์ 60 ปี ชั้น U1 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ถนนพระจันทร์ กรุงเทพฯ 10200 โทร. 0-2223-9232

ศูนย์รังสิต: อาคารโคมบริหาร ชั้น 3 ห้อง 317 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ตำบลคลองหนึ่ง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี 12120

โทร. 0-2564-2859-60 โทรสาร 0-2564-2860

<http://thammasatpress.tu.ac.th>, e-mail: unipress@tu.ac.th

พิมพ์ที่โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ภาพปก: <https://www.freepik.com>

ราคาเล่มละ 260.- บาท

สารบัญ

สารบัญภาพ	(9)
สารบัญตาราง	(10)
คำนำ	(11)
บทที่ 1 คำจำกัดความของการแปล และคุณสมบัติของผู้แปล	1
กิจกรรมก่อนเข้าสู่บทเรียน	1
1.1 คำจำกัดความของการแปล	2
1.2 คุณสมบัติของผู้แปล	5
1.2.1 มีความรู้ความเข้าใจในการใช้ภาษา	5
1.2.2 มีความสามารถในการถ่ายทอดความหมายสู่ฉบับแปล	7
1.2.3 มีพื้นความรู้ในเรื่องที่แปลและมีทักษะในการสืบค้นข้อมูล	8
1.2.4 มีทักษะในการใช้เทคโนโลยี	10
1.2.5 มีใจรักในการทำงานแปล	12
1.2.6 มีจรรยาบรรณของผู้แปล	13
กิจกรรมท้ายบทเรียน	15
บทที่ 2 กระบวนการแปล	16
กิจกรรมก่อนเข้าสู่บทเรียน	16
2.1 การศึกษาดั้งฉบับ	18
2.2 การตีความและถ่ายทอดความหมายจากต้นฉบับมาสู่ฉบับแปล	19
2.3 การขัดเกลางานแปล	21
2.4 การตรวจสอบคุณภาพงานแปล	22
กิจกรรมท้ายบทเรียน	25

บทที่ 3	โครงสร้างทางไวยากรณ์ที่ส่งผลต่อการแปลอังกฤษ-ไทย	27
	กิจกรรมก่อนเข้าสู่บทเรียน	27
	3.1 การถ่ายทอดความหมายโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างภาษา	28
	3.2 ประเด็นทางโครงสร้างที่แตกต่างระหว่างภาษาอังกฤษและภาษาไทย	29
	3.2.1 การใช้ประธานว่าง	29
	3.2.2 การใช้โครงสร้างกรรมวาจกหรือประโยคกรรม	30
	3.2.3 การถ่ายทอดความหมายของเครื่องหมายวรรคตอนในภาษาไทย	36
	3.3 การถ่ายทอดตัวอักษรและการทับศัพท์	42
	กิจกรรมท้ายบทเรียน	50
 บทที่ 4	 ทรัพยากรการแปล	 51
	กิจกรรมก่อนเข้าสู่บทเรียน	51
	4.1 พจนานุกรม	52
	4.1.1 พจนานุกรมภาษาอังกฤษ-อังกฤษ	53
	4.1.2 พจนานุกรมภาษาอังกฤษ-ไทย	54
	4.1.3 พจนานุกรมภาษาไทย	55
	4.1.4 พจนานุกรมรวบรวมคำศัพท์	56
	4.1.5 พจนานุกรมศัพท์บัญญัติ	59
	4.1.6 พจนานุกรมภาพ	61
	4.2 คลังข้อมูลภาษา	62
	4.3 โปรแกรมช่วยแปล (Computer-Assisted Translation Tools: CAT Tools)	68
	4.3.1 องค์ประกอบพื้นฐานในโปรแกรมช่วยแปล	71
	4.3.1.1 โปรเจกต์ (Project)	71
	4.3.1.2 การแบ่งส่วนข้อความสำหรับการแปล (Segmentation)	72
	4.3.1.3 หน่วยความจำการแปล (Translation Memory: TM)	73
	4.3.1.4 อภิธานศัพท์ (Glossary หรือ Term Base: TB)	74
	4.3.2 ประโยชน์ของโปรแกรมช่วยแปล	75
	4.3.3 ข้อควรระวังในการใช้โปรแกรมช่วยแปล	76

4.4	การจัดทำอภิธานศัพท์ด้วยตนเอง	79
4.4.1	การจัดทำบัตรคำศัพท์หรือสมุดคำศัพท์	80
4.4.2	การทำอภิธานศัพท์โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์	81
4.4.3	การทำอภิธานศัพท์โดยการใช้โปรแกรมประมวลคำศัพท์	82
	กิจกรรมท้ายบทเรียน	85
บทที่ 5	การแปลตัวบทประเภทให้ข้อมูล	86
	กิจกรรมก่อนเข้าสู่บทเรียน	86
5.1	การแปลข่าว	87
5.1.1	องค์ประกอบของข่าว	90
5.1.1.1	พาดหัวข่าว	90
5.1.1.2	ความนำ	98
5.1.1.3	เนื้อข่าว	100
5.2	การแปลงานสารคดี	104
5.2.1	สารคดีชีวประวัติ และอัตชีวประวัติ	105
5.2.2	สารคดีวิชาการ	108
5.2.3	สารคดีประเภทบทความ	112
5.3	การแปลงานวิชาการ	115
5.4	แนวทางการแปลคำศัพท์เฉพาะด้าน	119
	กิจกรรมท้ายบทเรียน	124
บทที่ 6	การปรับบทแปลและการเรียบเรียงบทแปล	125
	กิจกรรมก่อนเข้าสู่บทเรียน	125
6.1	การปรับบทแปลในระดับคำ	126
6.1.1	การแปลโดยใช้คำที่มีความหมายกว้างกว่าคำในต้นฉบับ	128
6.1.2	การแปลโดยการใช้คำทับศัพท์ หรือการใช้คำทับศัพท์พร้อมคำอธิบาย	129
6.1.2.1	การเติมคำจากกลุ่มข้างหน้าคำแปล	130
6.1.2.2	การเติมข้อความเพื่ออธิบายคำหรือสำนวน	131
6.1.2.3	การใส่เชิงอรรถ	133

6.1.3 การแปลโดยการอธิบายความ	135
6.1.4 การแปลโดยการแทนที่คำทางวัฒนธรรม	136
6.1.5 การละไม่แปล	137
6.1.6 การแปลโดยใช้ภาพประกอบหรือยกตัวอย่าง	139
6.2 การปรับบทแปลที่เหนือกว่าระดับคำ	140
กิจกรรมท้ายบทเรียน	144
บทที่ 7 ปัญหาที่มักพบในการแปลและแนวทางแก้ไข	145
กิจกรรมก่อนเข้าสู่บทเรียน	145
7.1 การแปลผิดความหมาย	146
7.1.1 การแปลผิดจากการแปลตรงตัว	146
7.1.2 การแปลผิดจากการเลือกความหมายผิด	148
7.1.3 การแปลผิดจากการอ่านต้นฉบับพลั้งพลาด	150
7.1.4 การแปลผิดเนื่องจากความแตกต่างทางวัฒนธรรม	150
7.2 การแปลขาด	152
7.3 การแปลเกิน	155
7.4 การเลือกใช้คำแปลที่ไม่สอดคล้องกับบริบทของต้นฉบับ	156
7.5 การเรียบเรียงภาษาไทยที่กำกวม	158
7.6 การถ่ายเสียง/ทับศัพท์ผิดพลาดหรือไม่สม่ำเสมอ	160
7.7 การสะกดคำภาษาไทยมีปัญหา	162
7.7.1 การสะกดคำอย่างไม่เป็นทางการ	163
7.7.2 การสะกดคำผิด	166
กิจกรรมท้ายบทเรียน	169
ตัวอย่างแบบฝึกหัดสำหรับฝึกแปล	170
เอกสารอ้างอิง	186
ดัชนีค้นคำ	197

สารบัญภาพ

ภาพ 1	คุณสมบัติของผู้แปล	5
ภาพ 2	กระบวนการแปล	20
ภาพ 3	ตัวอย่างหน้าจอการใช้งานคลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ ในการสืบค้นคำว่า “แปล”	64
ภาพ 4	ตัวอย่างหน้าจอการใช้งานคลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ ในการแสดงผลข้อมูล ตัวบทต้นทางของคำว่า “แปล”	65
ภาพ 5	ตัวอย่างการใช้งานคลังข้อมูล English–Thai Parallel Concordance โดยการค้นหาคำว่า “province”	66
ภาพ 6	ตัวอย่างการใช้งานคลังข้อมูล English–Thai Parallel Concordance แสดงผลการค้นหาคำว่า “province”	66
ภาพ 7	ตัวอย่างการใช้งานคลังข้อมูล English–Thai Parallel Concordance โดยการค้นหาคำว่า “province” และ “แวนแคว้น”	67
ภาพ 8	ตัวอย่างการใช้งานคลังข้อมูล English–Thai Parallel Concordance แสดงผลการค้นหาคำว่า “province” และ “แวนแคว้น”	67
ภาพ 9	หน้าจอการทำงานของโปรแกรม Memsource	72
ภาพ 10	หน้าจอโปรแกรม AntConc แสดงรายการคำตามลำดับความถี่และแสดงข้อมูล ความถี่ที่ปรากฏ	83
ภาพ 11	รูปแบบการเขียนข่าวแบบพีระมิดหัวกลับ	90
ภาพ 12	มีดหวด (machete)	140

สารบัญตาราง

ตาราง 1 ข้อเสนอแนะจากบรรณาธิการ	24
ตาราง 2 ตัวอย่างตารางอภิธานศัพท์	81
ตาราง 3 การนำเสนอข่าวผ่านโทรศัพท์มือถือ หนังสือพิมพ์ และอินเทอร์เน็ต	88

คำนำ

ตำรา การแปลตัวบทประเภทให้ข้อมูล อังกฤษ-ไทย นี้เขียนขึ้นด้วยความมุ่งหมายให้เป็นตำราประกอบการเรียนการสอนรายวิชาการแปลที่มีเนื้อหาหลักเกี่ยวกับการแปลตัวบทประเภทให้ข้อมูล (informative text) หรือตัวบทที่มีใช้บนเท็จคดี (non-fiction) เนื้อหาที่บรรจุอยู่ในตำราเล่มนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของผู้แปล เข้าใจกระบวนการแปล ศึกษาทรัพยากรการแปลประเภทต่าง ๆ ศึกษาแนวทางการแปลตัวบทประเภทให้ข้อมูล อันประกอบด้วย ข่าว สารคดี และงานวิชาการ ตลอดจนการปรับบทแปลและการตรวจสอบคุณภาพงานแปล เพื่อช่วยในการจัดกลายงานแปลให้สละสลวยและมีคุณภาพ

เนื้อหาในตำราแบ่งออกเป็น 7 บท ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับประสานกันตั้งแต่การเริ่มต้นการแปล จนถึงขั้นสุดท้ายของการแก้ไขข้อผิดพลาดที่พบในงานแปล ดังนี้

บทที่ 1 คำจำกัดความของการแปล และคุณสมบัติของผู้แปล ในบทนี้ผู้เรียนจะได้ศึกษาว่าการแปลคืออะไร และคุณสมบัติของผู้แปลที่ดีมีอะไรบ้าง ตลอดจนจรรยาบรรณของผู้แปล

บทที่ 2 กระบวนการแปล ในบทนี้ผู้เรียนจะได้ศึกษาว่าในการแปลมีกระบวนการอย่างไรบ้าง เพื่อให้เห็นองค์ประกอบของการทำงานแปลในภาพรวม

บทที่ 3 โครงสร้างทางไวยากรณ์ที่ส่งผลต่อการแปลอังกฤษ-ไทย ในบทนี้ผู้เรียนจะได้ศึกษาว่าในการแปลอังกฤษ-ไทย มีโครงสร้างทางไวยากรณ์รูปแบบใดบ้างที่อาจส่งผลต่อการแปลเพื่อเข้าใจความแตกต่างของโครงสร้างทางไวยากรณ์ระหว่างสองภาษา และเรียนรู้แนวทางการแก้ไขปัญหาคความแตกต่างทางโครงสร้างเหล่านั้น

บทที่ 4 ทรัพยากรการแปล ในบทนี้ผู้เรียนจะได้ศึกษาทรัพยากรการแปลประเภทต่าง ๆ ได้แก่ พจนานุกรม คลังข้อมูลภาษา และโปรแกรมช่วยแปลภาษา เพื่อให้เท่าทันพัฒนาการทางเทคโนโลยีในปัจจุบันและสามารถใช้ทรัพยากรการแปลได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ผู้เขียนยังเสนอแนะแนวทางการจัดทำอภิธานศัพท์ด้วยตนเอง เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียนในการทำงานแปลในอนาคต

บทที่ 5 การแปลตัวบทประเภทให้ข้อมูล ในบทนี้ผู้เรียนจะได้ศึกษาแนวทางการแปลตัวบทประเภทให้ข้อมูลต่าง ๆ ได้แก่ ข่าว สารคดี และงานวิชาการ ในท้ายบทยังมีข้อเสนอแนะแนวทางการแปลคำศัพท์เฉพาะด้านประกอบด้วย

บทที่ 6 การปรับบทแปลและการเรียบเรียงบทแปล ในบทนี้ผู้เรียนจะได้ศึกษาแนวทางการปรับบทแปลและการเรียบเรียงบทแปลเพื่อให้งานแปลอ่านแล้วสละสลวยเป็นธรรมชาติในภาษาไทย เพื่อให้ผู้เรียนนำไปปรับใช้กับการทำงานแปลของตนเอง

บทที่ 7 ปัญหาที่มักพบในการแปลและแนวทางแก้ไข ในบทนี้ผู้เรียนจะได้ศึกษาปัญหาการแปลที่มักพบในการแปลภาษาอังกฤษ-ไทย เพื่อการขัดเกลางานแปลของตนเอง และหลีกเลี่ยงปัญหาที่พบบ่อยในการทำงานแปล

บทเรียนทั้ง 7 บทในตำรานี้ มีกิจกรรมก่อนเข้าสู่บทเรียน และกิจกรรมท้ายบทเรียนประกอบทุกบท เพื่อเป็นกิจกรรมเสริมเนื้อหาให้ผู้เรียนได้จุดประกายความคิดจากประเด็นต่าง ๆ ในบทเรียน และได้ฝึกฝนกิจกรรมการแปลเพิ่มเติม ทั้งยังมีตัวอย่างแบบฝึกหัดสำหรับฝึกแปลท้ายเล่มสำหรับเป็นแนวทางให้ผู้สอนและผู้เรียนประยุกต์ใช้แบบฝึกหัดหลากหลายรูปแบบเพื่อฝึกฝนและอภิปรายประเด็นต่าง ๆ ที่ต้องการ

ในการเรียบเรียงตำรานี้ ผู้เขียนเห็นว่าผู้เรียนจะได้รับประโยชน์สูงสุดหากได้ศึกษาเนื้อหาพร้อมกับตัวอย่างการแปลที่หลากหลาย ตัวอย่างบทแปลที่ปรากฏในตำรานี้ ส่วนหนึ่งผู้เขียนได้รวบรวมมาจากแหล่งต่าง ๆ ซึ่งผู้เขียนได้ระบุชื่อผู้เขียน ผู้แปล และชื่อผลงานเอาไว้ทั้งสิ้น อีกส่วนหนึ่งซึ่งผู้เขียนมิได้ระบุที่มานั้น คือต้นฉบับและฉบับแปลที่ผู้เขียนสร้างขึ้นเอง หรือมาจากผลงานการแปลในชั้นเรียนที่สอดคล้องกับปัญหาการแปลที่กล่าวถึงในเนื้อหาตำราเพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นข้อบกพร่องที่ปรากฏในงานแปล อันจะนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขให้เป็นบทแปลที่เหมาะสมยิ่งขึ้น

ผู้เขียนขอขอบพระคุณฝ่ายวิจัย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่ได้มอบทุนสนับสนุนการเขียนตำรา ขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้มอบคำแนะนำอันเป็นประโยชน์ในการปรับแก้และเรียบเรียงเนื้อหาในตำราให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านในสาขาภาษาอังกฤษ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่ได้ให้คำแนะนำและกำลังใจในการเขียนตำรานี้ โดยเฉพาะ รศ.ดร.นันทวัน ชูอารยะประทีป ดร.ปิรญญา บุณนาค และ ผศ.ณัฐนิช อัครรักษาวงศ์ ที่ให้ความช่วยเหลือผู้เขียนทั้งทางด้านวิชาการและคำปรึกษาในเรื่องต่าง ๆ มาโดยตลอด สุดท้ายนี้ขอขอบคุณครอบครัว คนรัก และมิตรสหายทุกท่านที่คอยเฝ้าถามและให้กำลังใจผู้เขียนเสมอมา

ณัฐวดี ก้อนทอง

สาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทที่ 1

คำจำกัดความของการแปล และคุณสมบัติของผู้แปล

กิจกรรมก่อนเข้าสู่บทเรียน

ให้นักศึกษาแลกเปลี่ยนความเห็นในประเด็นต่อไปนี้

1. คำจำกัดความของการแปลเป็นอย่างไร
2. ผู้ที่จะประกอบอาชีพเป็นนักแปล ควรมีคุณสมบัติอย่างไรบ้าง
3. มีสิ่งใดบ้างที่ผู้แปลควรยึดถือเป็นหลักการในการทำงานแปล

1.1 คำจำกัดความของการแปล

ความหมายของคำกริยา “แปล” หรือ “to translate” ตามคำจำกัดความของ Oxford Advanced Learner’s Dictionary (2010: 1588) ได้ให้ความหมายเอาไว้ว่า “to express the meaning of speech or writing in a different language” อันหมายถึง “การแสดงความหมายของคำพูดหรือข้อเขียนในภาษาอื่น” หากมองในระดับพื้นผิว การแปลคือการเปลี่ยนรูปภาษาจากภาษาหนึ่งไปสู่อีกภาษาหนึ่ง ซึ่งผู้รับสารจะมองเห็นผ่านคำ โครงสร้างไวยากรณ์ การเรียบเรียงข้อความบนหน้ากระดาษหรือสื่อที่มองเห็นและอ่านได้ หรือเป็นข้อความที่ได้ยินผ่านการฟัง แต่หากมองในระดับลึกลงไป สิ่งที่ผู้แปลควรให้ความสำคัญคือการถ่ายทอดความหมายจากภาษาในต้นฉบับ หรือภาษาต้นทาง (Source Language) ไปสู่ภาษาในฉบับแปล หรือภาษาปลายทาง (Target Language, Receptor Language) อนึ่ง คำว่า Source Language นี้ ในตำราภาษาไทยมีคำแปลใช้อยู่หลายคำ เช่น ภาษาไป (สิทธา พินิจกุลดล, 2564) ภาษาต้นฉบับ หรือภาษาต้นแหล่ง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2553; สัญฉวี สายบัว, 2560) ส่วนคำว่า Target Language มีที่ใช้ว่า ภาษามา (สิทธา พินิจกุลดล, 2564) ภาษาเป้าหมาย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2553) และภาษาฉบับแปล (สัญฉวี สายบัว, 2560) ในตำรานี้ จะใช้คำว่า “ภาษาต้นฉบับ” และ “ภาษาฉบับแปล” เนื่องจากสื่อความชัดเจน และเป็นคำที่ผู้เขียนใช้ในชั้นเรียนวิชาการแปลซึ่งผู้เรียนเข้าใจคุ้นเคยเป็นอย่างดี

นอกจากความหมายของการแปลข้างต้น ขอยกคำจำกัดความเรื่องการแปลจากนักวิชาการหลายท่าน ดังต่อไปนี้ เลเดแรร์ (2540: 1-9) กล่าวว่า “การแปลคือการสื่อความหมาย” โดยการทำความเข้าใจความหมายในวาทกรรม (คำพูดหรือข้อเขียน) ในภาษาหนึ่ง แล้วถ่ายออกมาในอีกภาษาหนึ่ง คำกล่าวนี้นี้หมายความว่าผู้ที่ทำหน้าที่แปลมิได้มุ่งความสนใจไปที่คำเป็นคำ ๆ แล้วนำคำแปลในอีกภาษาหนึ่งมาเขียนต่อกัน หากแต่ทำความเข้าใจจากบริบทจนครบถ้วนแล้วจึงสื่อความหมายนั้นออกมาในอีกภาษาหนึ่ง

Larson (1984: 3-5) ได้กล่าวถึงการถ่ายทอดความหมายในงานแปลเอาไว้ดังนี้ ในการแปลความหมายคือสิ่งที่ต้องรักษาเอาไว้ มีเพียงรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงจากรูปแบบของภาษาต้นทางไปสู่ภาษาปลายทาง การแปลจึงประกอบด้วยการศึกษาคำศัพท์ โครงสร้างไวยากรณ์ สถานการณ์การสื่อสาร และบริบททางวัฒนธรรมของภาษาต้นทาง ผู้แปลจะนำองค์ประกอบทั้งหมดมาวิเคราะห์แล้วสร้างรูปแบบโดยใช้คำศัพท์และโครงสร้างไวยากรณ์ในภาษาปลายทางที่นำเสนอความหมายเดียวกันกับภาษาต้นทาง ทั้งนี้ การนำเสนอรูปแบบดังกล่าวนี้จะต้องเหมาะสมกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของภาษาปลายทาง

สิทธา พินิจภูวดล (2564: 5) ได้สรุปคำจำกัดความของการแปลจากอดีตถึงปัจจุบันเอาไว้ว่า “การแปลในปัจจุบัน คือ การถ่ายทอดข้อความจากภาษาหนึ่งไปยังอีกภาษาหนึ่งโดยรักษารูปแบบคุณค่า และความหมายในข้อความเดิมไว้อย่างครบถ้วน รวมทั้งความหมายแฝงซึ่งได้แก่ความหมายทางวัฒนธรรม ปรัชญา ความคิด ความรู้สึก ฯลฯ” หมายความว่าผู้แปลจะทำหน้าที่เพียงถ่ายทอดข้อความผ่านตัวอักษรอย่างเดียวนั้นไม่ได้ แต่ต้องคำนึงถึงความหมายแฝงที่เกี่ยวข้องกับชิ้นงานทั้งในภาษาต้นฉบับและในภาษาฉบับแปล

สัญญาวิ สายบัว (2560: 1-2) ได้กล่าวถึง “การแปลกับการถ่ายทอดความหมาย” ซึ่งสามารถรวมประเด็นหลักของการแปลเอาไว้ได้อย่างดี นั่นคือ ในการแปลจากภาษาหนึ่งไปสู่อีกภาษาหนึ่ง สิ่งที่ผู้แปลกระทำต่อตัวบทในภาษาแรก (ภาษาต้นฉบับ) คือการถ่ายทอดความหมาย (meaning) ไปสู่ภาษาที่สอง (ภาษาฉบับแปล) ดังนั้น ความหมายจึงเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรกที่ผู้แปลต้องเก็บให้ได้จากต้นฉบับ ซึ่งจะส่งผลไปถึงคุณภาพของงานแปลในภาพรวมว่าสามารถถ่ายทอดความหมายได้ครบถ้วนเช่นเดียวกับที่ปรากฏในต้นฉบับหรือไม่

ประเด็นเรื่องการถ่ายทอดความหมายนี้ ในอดีตอาจมีแนวคิดว่าการแปลจะต้องถ่ายทอดรูปแบบและโครงสร้างของภาษาต้นฉบับมาในฉบับแปลให้คล้ายคลึงกับต้นฉบับด้วย แนวคิดดังกล่าวนี้สร้างความลำบากใจให้แก่ผู้แปลไม่น้อย เพราะการถ่ายทอดความหมายที่ผู้แปลได้รับจากต้นฉบับมาสู่ภาษาฉบับแปล โดยยังยึดรูปแบบโครงสร้างของต้นฉบับนั้นเป็นไปได้นั้นยาก เนื่องจากธรรมชาติของโครงสร้างภาษาแตกต่างกัน หากเป็นภาษาที่มีถิ่นกำเนิดใกล้เคียงกัน ผู้แปลอาจรักษารูปแบบของต้นฉบับได้ง่ายกว่าภาษาที่มีถิ่นกำเนิดห่างไกลกัน เช่น หากเปรียบเทียบการนำเสนอความหมายระหว่างภาษาอังกฤษกับภาษาไทยแล้ว จะพบว่ามีทั้งรูปแบบที่ตรงกัน ใกล้กัน หรือแตกต่างกัน แต่รูปแบบที่แตกต่างกันมีมากกว่า (สัญญาวิ สายบัว, 2560: 2)

การมุ่งรักษารูปแบบของต้นฉบับมากเกินไป ในขณะที่บทแปลที่บรรจุอยู่ในรูปแบบนั้นไม่สื่อความหมายในภาษาฉบับแปล หรือสื่อความหมายที่ผิดเพี้ยนจากวัตถุประสงค์ของต้นฉบับ งานแปลชิ้นนั้นจะนับว่าเป็นงานแปลที่มีคุณภาพดีไม่ได้ ในทางตรงกันข้าม หากผู้แปลปรับเปลี่ยนรูปแบบจากต้นฉบับ แต่แต่งเติมเนื้อความมากเกินไปจากความตั้งใจเดิมของผู้เขียน ก็ไม่สามารถนับว่าเป็นงานแปลที่ดีเช่นกัน ในอดีตมักมีข้อถกเถียงในหมู่ผู้แปลว่าผู้แปลควรจะแปลไปในแนวทางใดจึงจะเหมาะสม กล่าวคือ การแปลโดยการรักษาแบบหรือการเรียบเรียงของต้นฉบับอย่างเคร่งครัดจะทำให้ผู้อ่านแล้วสะดุดติดขัด ภาษาไม่สละสลวย เปรียบเสมือนสตรีที่ “ชื้อแต่ไม่สวย” แต่หากผู้แปลมีการเรียบเรียงเนื้อความจากต้นฉบับใหม่ อาจได้บทแปลที่อ่านแล้วภาษาสละสลวย แต่ความหมายอาจไม่ครบถ้วน เปรียบเสมือนสตรีที่ “สวยแต่ไม่ชื้อ” หากผู้แปลต้องคอยตัดสินใจเลือกว่าจะแปลไปใน

แนวทางใดมากกว่า จะทำให้เกิดปัญหาลำบากใจ และตามจริงแล้ว ผู้แปลไม่ควรจะต้องยึดติดกับแนวทางใดแนวทางหนึ่งเพียงอย่างเดียวเท่านั้น สุพรรณิ ปันมณี (2548: 17) กล่าวว่าแนวทางการแปลไม่ว่าจะเป็นแนวทางใดย่อมมีข้อดีและข้อเสียแตกต่างกันไป การเลือกแนวทางการแปลของผู้แปลมักเป็นไปในลักษณะ “ได้อย่างเสียอย่าง” แม้ปัจจุบันผู้แปลจะมีอุปกรณ์ช่วยเหลือในการทำงานแปลที่หลากหลายและพัฒนาขึ้นตลอด ปัญหาเช่นนี้ก็ยังไม่หมดไป ดังนั้น ผู้แปลจึงควรยึดการถ่ายทอดความหมายเป็นสำคัญ ซึ่งขัดข้อถกเถียงเรื่องควรแปลไปในแนวทางใดจึงจะดีกว่ากันได้ด้วยความเห็นนี้สอดคล้องกับทัศนะของ นพพร ประชากุล (2540: (8)-(9)) ที่กล่าวไว้ว่า

“บทแปลที่ได้จากการแปลแบบตรงตัวหรือถ่ายทอดภาษาไม่อาจสนองเป้าหมายของการสื่อสาร เพราะความติดขัดกับถ้อยคำทำให้ “ไปไม่ถึง” สารที่สื่อ อีกทั้งยังใช้ภาษาที่บิดเบี้ยวไม่เป็นธรรมชาติ ส่วนบทแปลที่ได้จากการแปลแบบเรียบเรียงหรือการปรับก็ “ไปไกลเกิน” สารของต้นฉบับเสียเป็นส่วนใหญ่ เพราะผู้เรียบเรียงมิได้ทำตัวเป็นร่างทรงให้แก่ผู้เขียนหากเล่นบทบาทเป็นโฆษกหรือพิธีกรที่พูดแทนผู้เขียนเสียเอง แต่บัดนี้เราไม่จำเป็นต้องเลือกเอาระหว่าง “ชื่อแต่ไม่สวย” กับ “สวยแต่ไม่ชื่อ” อันเป็นคู่ตรงข้ามที่ลวงตามาแต่ไหนแต่ไรอีกต่อไปแล้ว นับแต่ที่ศาสตร์การแปลได้เสนอทางเลือกใหม่ให้แก่ยุคปัจจุบัน ซึ่งการสื่อสารข้ามภาษาต้องการความเที่ยงตรงและประสิทธิภาพ นั่นคือ การแปลแบบยึดความหมาย ซึ่งทำให้ได้งานแปลที่ทั้งชื่อและสวย”

กล่าวโดยสรุป ในการแปล ผู้แปลต้องยึดถือการถ่ายทอดความหมายเป็นหน้าที่สำคัญสูงสุด โดยต้องเตือนตนเองเอาไว้เสมอว่า “ความหมาย” คือใจความสำคัญในการสื่อสารมากกว่ารูปภาษา ดังเช่นที่ Chanprapun (2542) เปรียบเทียบความหมายและรูปภาษากับลูกกวาดและกระดาษห่อ ลูกกวาดได้เห็นภาพอย่างยิ่ง นั่นคือ ลูกกวาดเป็นตัวแทนของสาร หรือความหมายที่ต้องการสื่อสาร กระดาษห่อลูกกวาดที่หุ้มลูกกวาดนั้นเป็นตัวแทนของรูปแบบ หรือโครงสร้างทางภาษา เมื่อเราจะรับประทานลูกกวาด เราย่อมแกะกระดาษห่อลูกกวาดออกไปแล้วจึงรับประทานลูกกวาดนั้น ดังนั้น ลูกกวาดที่ซ่อนอยู่ภายในจึงมีความสำคัญกว่ากระดาษห่อ แม้เราจะเปลี่ยนกระดาษห่อใหม่หรือเปลี่ยนแปลงรูปภาษาเท่าไร สิ่งที่เราควรเก็บรักษาเอาไว้ให้ดีคือลูกกวาดหรือความหมายนั่นเอง

1.2 คุณสมบัติของผู้แปล

มีผู้คนจำนวนมากที่คิดว่าหากบุคคลหนึ่งเก่งภาษาใดภาษาหนึ่ง บุคคลนั้นย่อมทำงานแปลได้ดี ความคิดเห็นเช่นนี้ไม่เป็นความจริงเสมอไป และอาจสร้างความเชื่อที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงได้ เนื่องจากหากจะมองว่าผู้ที่เรียนภาษาใดภาษาหนึ่งได้ดีย่อมจะแปลงานจากภาษาแม่ของตนไปสู่อีกภาษาหนึ่ง หรือจากภาษาต่างประเทศนั้น ๆ มาสู่ภาษาแม่ของตนได้อย่างง่ายดาย เช่นนี้ผู้ประกอบอาชีพด้านการแปลคงมีมากมาย เพราะใช้เพียงความรู้ด้านภาษาเท่านั้น ในความเป็นจริงแล้ว ผู้ที่จะเป็นผู้แปลที่ดี หรือประกอบอาชีพเป็น “นักแปล” ที่ดีได้นั้น ควรมีคุณสมบัติหลายประการ ดังนี้

ภาพ 1 คุณสมบัติของผู้แปล

1.2.1 มีความรู้ความเข้าใจในการใช้ภาษา

จุดเริ่มต้นของการถ่ายทอดความหมายในกระบวนการแปลนั้น ผู้แปลย่อมต้องมีความรู้ความเข้าใจในการใช้ภาษาต้นฉบับของสารที่จะแปล และมีความรู้ความเข้าใจในภาษาฉบับแปลอย่างดี เนื่องจากผู้แปลจะถ่ายทอดความหมายจากต้นฉบับมาสู่ผู้อ่านภาษาฉบับแปล สันถวิ สายบัว (2560: 18) กล่าวถึงคุณสมบัติของนักแปลในอุดมคติไว้ว่าต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการใช้ภาษาทั้งภาษาต้นฉบับและภาษาฉบับแปลได้ในระดับเดียวกับการใช้ภาษาแม่ จะทำให้การถ่ายทอดความหมายจากต้นฉบับสู่ฉบับแปลมีปัญหาน้อยมาก ซึ่งสอดคล้องกับ จิระพรธัช บุญเกียรติ (2535: 132-133) ที่กล่าวถึงทักษะของผู้แปลว่าหากผู้แปลมีทักษะความสามารถในการใช้ภาษาทั้งภาษาต้นฉบับและฉบับแปลดีเยี่ยมเท่ากัน การแปลจะสามารถดำเนินไปได้โดยง่ายเพราะไม่ต้องกังวลว่าผู้แปลจะไม่เข้าใจแนวคิดหรือภูมิหลังทางสังคมวัฒนธรรมของผู้เขียนหรือผู้อ่าน แต่หากมองในแง่ของความเป็นจริงแล้ว นักแปลที่จะมีทักษะเช่นนี้หายากมาก เพราะถึงอย่างไรผู้ที่ใช้สองภาษานั้นย่อมต้องถนัดภาษาหนึ่งมากกว่าอีกภาษาหนึ่งอยู่ดี ดังนั้น ในทางปฏิบัติ จึงเป็นเรื่องยากที่จะมุ่งเสาะหาผู้แปลที่มีคุณสมบัติเช่นนั้นแต่เพียงอย่างเดียว

Nida (1964: 150-151) กล่าวถึงคุณสมบัติพื้นฐานที่ผู้แปลพึงมีว่าผู้แปลควรมีความสามารถในการใช้ภาษาต้นฉบับ แม้ไม่ถึงกับเชี่ยวชาญเป็นภาษาแม่แต่เข้าใจถึงระดับความหมายและรสชาติของสาร ส่วนสิ่งที่สำคัญยิ่งกว่าคือผู้แปลต้องมีความรู้ความเข้าใจในการใช้ภาษาฉบับแปลอย่างดีเยี่ยม เพราะการแปลที่ผิดพลาดโดยมากมีที่มาจากผู้แปลที่ขาดความรู้ความเข้าใจภาษาปลายทางอย่างเพียงพอ ด้วยเหตุนี้ผู้แปลที่ได้มีทักษะทางภาษาเทียบเท่ากันทั้งสองภาษา แต่เชี่ยวชาญในภาษาปลายทางอย่างดียิ่งก็สามารถเป็นผู้แปลที่ดีได้ ผู้เขียนเห็นด้วยกับความคิดเห็นนี้ เพราะหากเราตั้งต้นกันที่ความคิดว่าผู้แปลที่ดีคือผู้ที่ใช้ภาษาต้นฉบับและฉบับแปลดีเยี่ยมเทียบเท่ากันประหนึ่งภาษาแม่หรือพูดสองภาษาตั้งแต่กำเนิด พัฒนาการต่าง ๆ ในศาสตร์การแปลคงดำเนินไปอย่างยากลำบาก เพราะเราอาจเอาใจใส่เรื่องทักษะการใช้ภาษามากกว่าความรู้และทักษะอื่น ๆ ที่อยู่นอกเหนือจากความรู้ทางภาษา ทั้งยังมองข้ามกระบวนการแปลซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่เสริมส่งความรู้ความเข้าใจในการใช้ภาษาของผู้แปล และทำให้ผลิตรายการแปลที่มีคุณภาพด้วย

นอกจากความรู้ความเข้าใจด้านความหมายของคำศัพท์ หรือโครงสร้างของประโยคแล้ว ผู้แปลต้องเข้าใจความสัมพันธ์ของความหมายกับสิ่งอื่น ๆ นอกเหนือไปจากตัวหนังสือที่ปรากฏบนหน้ากระดาษด้วย เช่น ข้อมูลทางวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม ธรรมเนียมปฏิบัติ ทักษะคิดของผู้คนในสังคมที่ใช้ภาษาต้นฉบับ เป็นต้น กล่าวได้ว่าการมีความรู้ความเข้าใจในการใช้ภาษา หรือ “เก่งภาษา” ยังไม่เพียงพอที่จะเป็นผู้แปลที่ดีได้ ในประเด็นนี้ สดใส ชันติวรพงศ์ ผู้เป็นนักแปลอาชีพและคร่ำหวอดในแวดวงการแปลมากกว่า 40 ปี ได้กล่าวถึงความสำคัญของศาสตร์ต่าง ๆ ที่นักแปลควรศึกษาเรียนรู้เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการทำงานแปล ในบทสัมภาษณ์ของพันธวัฒน์ เศรษฐวิไล (2018) เอาไว้ว่า

“บางคนถึงบอกว่า งานแปลเนี่ย ไม่ใช่ว่าจบเอกอังกฤษมาแล้วจะทำได้เลย เพื่อนเราบางคนยังบอกเลยว่าไม่กล้าทำ เราก็ไม่แปลกใจ คือคุณเก่งภาษาก็จริง แต่การที่คุณไม่รู้บริบทวัฒนธรรม ไม่มีพื้นฐานความรู้บางอย่าง บางทีมันนึกไม่ออก จินตนาการไม่ได้ สุดท้ายก็จะส่งผลต่อการเลือกคำ เลือกประโยคว่าจะใช้แบบไหนยังไง ...”

ทักษะข้างต้นของ สดใส ชันติวรพงศ์ ชี้ให้เห็นถึงทัศนคติของคนจำนวนหนึ่งที่เชื่อว่าใครก็ตามที่เข้าใจภาษาต่างประเทศ (ในที่นี้คือภาษาอังกฤษ) ย่อมจะสามารถทำงานแปลได้โดยปริยาย ซึ่งคำตอบของนักแปลมากประสบการณ์ท่านนี้เป็นหนึ่งในข้อยืนยันว่าความเชื่อดังกล่าวมิได้เป็นความจริงโดยสมบูรณ์

1.2.2 มีความสามารถในการถ่ายทอดความหมายสู่ฉบับแปล

ปัญหาประการหนึ่งที่ผู้เรียนวิชาการแปลมักประสบคือ การที่ผู้แปลเข้าใจความหมายจากต้นฉบับแล้ว แต่ไม่สามารถเรียบเรียงถ่ายทอดความหมายดังกล่าวให้เป็นข้อความที่อ่านเข้าใจและเป็นธรรมชาติในฉบับแปล เช่น ความเห็นที่ผู้เขียนมักได้รับทราบจากนักศึกษาว่า “อ่านแล้วเข้าใจ แต่แปลออกมาให้อ่านแล้วเข้าใจไม่ได้” ปัญหาลักษณะนี้จึงเป็นอีกข้อหนึ่งที่แย้งความเชื่อที่ว่าใครก็ตามที่เก่งภาษาใดภาษาหนึ่งจะสามารถทำงานแปลได้ดี เนื่องจากแม้ว่าบุคคลนั้นจะเข้าใจความหมายจากต้นฉบับได้อย่างครบถ้วนแล้ว แต่หากไม่สามารถถ่ายทอดโดยใช้ภาษาฉบับแปลได้อย่างครบถ้วนชัดเจน ถือว่าไม่สามารถสร้างสรรค์งานแปลที่ดีได้ เกี่ยวกับประเด็นนี้ สดใส ชันติวรพงศ์ (พันธวัฒน์ เศรษฐวิไล, 2018) ได้เน้นย้ำเรื่องการใช้ภาษาไทยของผู้แปลเอาไว้ว่า ผู้แปลต้องเชี่ยวชาญภาษาของตนเองอย่างดียิ่งจะผลิตงานแปลที่ดีออกมาได้ เพราะแม้ผู้แปลจะมีทักษะภาษาอังกฤษดีเลิศ แต่ภาษาไทยติดขัด ย่อมไม่สามารถถ่ายทอดความหมายออกมาได้ หากผู้แปลเองยังใช้ภาษาไทยได้ไม่ดี การจะเขียนงานแปลด้วยภาษาไทยที่ดีให้อ่านอ่านเข้าใจคงเป็นไปได้ยาก ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของ จิระพรชัย บุญเกียรติ (2535: 135) ที่กล่าวว่า บางครั้งผู้แปลที่แปลตัวบทวิชาการเฉพาะด้านเป็นผู้ที่รู้ภาษาต่างประเทศเป็นอย่างดีเพราะศึกษาในต่างประเทศเป็นเวลานาน ถือเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขา แต่ผู้แปลเหล่านั้นอาจคุ้นเคยกับตัวบทภาษาต่างประเทศมากกว่าภาษาไทย เมื่อแปลงานออกมาแล้วไม่สามารถสื่อความหมายให้อ่านแล้วเข้าใจได้ หรือบางครั้งกระทั่งนักวิชาการในสาขาเดียวกันเองยังอ่านไม่เข้าใจ ซึ่งเป็นผลมาจากการใช้ภาษาแม่ในการถ่ายทอดความหมายยังทำไม่ได้ดี

ปัญหาเช่นนี้สามารถบรรเทาได้ด้วยการเพิ่มพูนการอ่านและฝึกฝนทักษะการเขียนภาษาฉบับแปลอย่างสม่ำเสมอ

ในส่วนของการเพิ่มพูนการอ่าน แบ่งออกเป็นการอ่านงานเขียนในภาษาต้นฉบับ และการอ่านงานเขียนในภาษาฉบับแปล การอ่านงานเขียนที่เขียนในภาษาต้นฉบับ จะช่วยให้ผู้แปลคุ้นเคยกับการใช้คำ สำนวน และโครงสร้างที่พบในงานเขียนประเภทต่าง ๆ เมื่อลงมือทำงานแปลจะเข้าใจความหมายในต้นฉบับได้รวดเร็ว ส่วนการอ่านงานเขียนในภาษาฉบับแปล เป็นการอ่านเพื่อสังขมสำนวนการเขียน เมื่ออ่านมากขึ้น ผู้แปลจะจับลักษณะการใช้ภาษาของงานเขียนแต่ละประเภทได้ และสามารถนำมาปรับใช้ในการแปลได้อย่างเหมาะสมและลื่นไหล เป็นการลดปัญหาความติดขัดในการเรียบเรียงความหมายในภาษาฉบับแปล นอกจากนี้ ในระหว่างที่อ่าน ผู้แปลควรฝึกฝนตนเองให้พิจารณาสำนวนการเขียนไปด้วย ว่าสำนวนที่อ่านอยู่นั้นลื่นไหล มีความเป็นธรรมชาติ หรือว่ามีข้อบกพร่องหรือไม่ เช่น มีรูปแบบการเขียนที่ติดสำนวนต่างประเทศหรือไม่ มีการเลือกใช้คำที่เหมาะสมกับบริบทหรือไม่